

Preek 20-08-2023; ds. Arlette Brabander-Schuijtvlot

Lezing: Lucas 15 : 11-32

Gemeente van de Heer Jezus Christus,

Iemand had twee zonen. Jezus trekt ons meteen mee het verhaal in. Een ogenschijnlijk eenvoudige mededeling. Een wereld aan associaties: misschien heeft u zelf wel twee zonen. Bent u zelf een van de twee of kent u een paar. Verhalen over familieverhoudingen vervelen nooit. Althans dat vind ik. Niets houdt een mens zo bezig als zijn familie. Nergens laaien de emoties zo hoog op en zelden dooft het verlangen naar een liefdevolle familieband. In de Bijbel spelen die familieverhoudingen ook vaak een hoofdrol. Het begint al in Genesis, dat boek is één groot lang getuigenis over verwekkingen. Eén lange familiegeschiedenis van geslacht tot geslacht, van vader op zoon. De dochters hebben hier helaas een ondergeschikte rol in. Het was nu eenmaal een patriarchale samenleving. Daar moeten we ons ook maar niet aan storen vanochtend. Wij spreken gewoon over de familie, over het nageslacht in de brede zin van het woord. Het gaat nu eenmaal over 'het huis van de vader'. Over vaders en zonen. Over de relaties tussen beiden. De vader in relatie tot zijn zoon. En de zoon in relatie tot zijn broers onderling.

Maar er is wat opvallends aan de hand in de Bijbel. Wanneer het gaat over de relatie tussen de zonen van een vader, spreekt de Bijbel altijd over de 'eersteling'. In het huis van de vader is er echter één zoon te midden van alle anderen, die opvalt. Een zoon die er op een bijzondere wijze uitspringt. Een zoon waar de aandacht naar toegetrokken wordt. Hij is de zogenaamde 'gezegende' onder de zonen. Eén die op unieke wijze aanwezig is in de familie, die in zijn eentje typerend is voor de hele familie. Dat is de 'eersteling', in wie de zegen zich concentreert. Soms vertaald in de Bijbel met 'eerstgeborene', maar het hoeft dus niet per se de oudste te zijn. Het is diegene waar Gods zegen op rust, diegene waarop God zijn oog op heeft laten vallen.

Misschien herkent u het type in de familie: de broer of zus die alles mee heeft. Vaak is er in een gezin een die er net wat bovenuit springt. Want alle talenten zijn vaak niet allemaal eerlijk verdeeld. De broer of zus die alles wat makkelijker af lijkt te gaan. Diegene die beter kan leren, sociaal vaardig, sportiever, aantrekkelijker. Soms worden ze ook zelfs openlijk meer gewaardeerd door de ouders. Die wordt in de Bijbel aangeduid als de 'eersteling', de uitverkorene, de gezegende. Ze komen in bijna alle families voor...

Vanmorgen gaat het ook over twee broers bij de evangelist Lucas. Onbewust worden we weer teruggevoerd naar het Oude Testament. Broers betekent onderling gedonder. Denk maar terug aan Kain en Abel of Jacob en Ezau.

Om de dynamiek tussen deze twee zonen goed in het vizier te krijgen, grijp ik heel even terug op het verhaal van Kain en Abel. De Oer-broers. Zo noem ik ze. De eerste zonen van Adam en Eva. Het is opmerkelijk dat de relatie van de eerste broers beginnen met ruzie en doodslag. Er was verschil tussen de broers, een sterke en een zwakke. Abel betekent briesje, zuchtje, wind. Niet een sterke man dus. Dan is er dat gedoe met die offers. God kijkt wel om naar het offer van Abel en niet naar dat van Kain. Dat is typerend voor God, zoals hij naar voren komt in de verhalen van Israël. Een en al ontferming voor de mensen die tekortkomen. God heeft even geen tijd voor Kain en dat maakt Kain boos. Hij voelt zich miskend en slaat Abel dood. Als God hem daarna ter verantwoording roept, verweert hij zich: kan die jongen niet voor zichzelf zorgen? Moet ik soms waken over mijn broeder?

Het is een oerbeeld. Je zou de mensheid kunnen duiden in twee broers: de een heeft meer ontvangen dan de ander. De vraag is: hoe zal dat tussen die twee gaan? Zal het zijn: jij of ik? Of zal het zijn: jij én ik? Het verhaal zegt: denk eraan, je bent familie van die ander, je hoort bij elkaar, je bent op elkaar aangekomen. Hij is je jongere broeder en hij is er niet goed aan toe, hij heeft je nodig. Het bijzondere is dit: als Kain zich schaamt, berouw toont en bang is dat ieder hem wil doden die hem ziet, dan zegt God dat te zullen verhinderen. Nu houdt God hém de hand boven het hoofd en waakt ervoor dat iemand hem iets zal aandoen. Immers: nu is Kain zelf een Abel, geworden.

Met dit verhaal in ons achterhoofd kijken we opnieuw naar onze gelijkenis uit Lucas.

Daar heeft de jongste zoon in het gezin het hoogste woord. Hij zegt tegen zijn vader dat hij zijn deel van de erfenis nu al wil hebben. Ai, dat is niet in orde. Een voorschot vragen op de erfenis is in welke tijd dan ook, of in welke cultuur dan ook, volledig onfatsoenlijk. Alsof je je ouders dood wenst. Hij begeeft zich hier op een grensgebied.

Ik stel me zo voor dat het een flinke gezonde, wat brutale knul is. Een puber die denkt dat hij alles al weet. Ouders zijn hopeloos ouderwets in zijn ogen. We kunnen ons allemaal het type voorstellen. Maar deze gaat dan net een grens over waar zijn broer stopt. In ons verhaal blijft het gissen, waarom deze jongen echt een grens overgaat. Waarom de ene zoon wel in de problemen raakt en de andere niet. De verteller zwijgt. Emoties komen hier niet aan de orde. Ook de vader zwijgt en verdeelt zonder één woord te zeggen zijn bezit onder zijn zonen.

Dan gebeurt er opeens heel veel in een paar regels. De jongste zoon brast al zijn geld er doorheen. Wat een pech. Maar ongeluk komt nooit alleen. Er is ook nog een enorme hongersnood in die streek. De jongen klampt zich vast aan iemand uit dat gebied en die geeft hem dan iets, het meest ellendige baantje wat je kunt voorstellen. Tussen de varkens. Hij mag de schillen eten. Deze jongen weet niet wat hem overkomt. Op de bodem van de put zit hij.

Dat is het moment dat je tot bezinning komt. In de stilte van het veld waar de varkens in de aarde wroeten, wroet de jongste zoon in zijn eigen ziel. Hij denkt bij zichzelf: in het huis van mijn vader krijgen de dagloners genoeg brood en ik ga notabene hier dood van de honger. Veerkrachtig als hij is bedenkt hij zich een ding: ik wil helemaal niet dood, ik wil leven! En als ik dan wil leven, moet ik ook eigenaarschap nemen van mijn leven. En dat dóet die jongste zoon. Geen flauwe smoesjes. Geen gepraat in de trant van: 'ik kon het toch eigenlijk ook niet helpen'; 'ik heb ook zulke slechte vrienden getroffen'; 'ik ben zo vreselijk in de verleiding gekomen'. Niets van dat alles.

'Ik heb de dingen fout gedaan.' Dat is gewoon echte spijt. De jongste zoon staat op om naar huis te gaan. Het is nog een lange weg. Dieper dan deze ellende kan hij niet zinken. In zijn hoofd heeft de jongste zoon een heel verhaal wat hij zijn vader wil vertellen. Dat hij geen zoon meer hoeft te zijn, en dat dagloner voldoende is. Hij beseft ten diepste dat wat hij heeft gedaan, hij niet ongedaan kan maken. Hij is bereid de volle consequentie van zijn fouten te dragen.

Maar het is niet nodig. Dát hij komt, met een hart vol berouw, is voor de vader genoeg. En het is groot feest in het huis van de vader. 'Mijn zoon hier was dood en is weer levend, hij was verloren en is gevonden.' De jongste zoon is weer thuis en viert feest met zijn vader.

Alleen is de oudste zoon niet in een feeststemming. Hij is net klaar met z'n werk en keert terug van het land, z'n werkkleren nog aan. Dan laaien de emoties hoog op en komt een heel verhaal uit de mond van de oudste zoon. 'Zoveel jaren heb ik hard gewerkt. Nooit een gebod overtreden. Maar een feest voor mij: ho maar. En nu komt die zoon van u terug, die raddraaier, die wáárdeloze vent, en wat doet u? U slacht het beste kalf!' Hoe haalt u het in uw hoofd om hem te ontvangen en met hem te eten?'

Hij barst van frustratie en boosheid.

Op moment dat de oudste broer zijn angst uitspreekt, verpakt in een hoop boosheid, geeft zijn Vader het enige antwoord dat troost geeft: 'Er is geen moment dat jij van mijn zijde bent geweest. Jij bent altijd bij mij'. Want de vader begrijpt dat er onder al die boosheid iets heel anders schuilgaat: namelijk angst. De angst om niet geliefd te zijn. Dat de Vader de ander meer liefheeft dan jij. Dat je het eigenlijk niet waard bent om die liefde te ontvangen. Die angst leeft in zowel de oudste als de jongste zoon. De vader adresseert deze angst. Er is liefde genoeg voor allebei.

Dat is het echte feest. Niet om een mooie mantel of ring, niet om een dik feestmaal met vrienden. Maar het feit dat er genoeg liefde is vanuit de Vader voor hen allebei. Dichtbij die liefde leven van God de Vader, dat is pas de echte beloning.

Amen